

IĞDIR HALKEVİ'NİN AÇILMASI VE FAALİYETLERİ

(THE OPENING AND ACTIVITIES OF THE COMMUNITY

CENTRE IN IĞDIR)*

Asuman Demircioğlu**

ÖZET

Cumhuriyet döneminin en önemli kalkınma hareketlerinden biri de Halkevlerinin açılmasıdır. Milletin yaşayış seviyesini, çağdaş milletler seviyesine çıkarmak, hatta bu seviyenin üzerinde olmak, ulusal birliğin gelişmesini, yayılmasını hızlandırmak için acil önlemler alınmıştır. Bunlardan birisi de Halkevleri idi. Kars'ın ilçelerinde Halkevleri açıldı. Iğdır Halkevi'nin Spor, Köycülük, Sosyal Yardım, Kütüphane ve Neşriyat Şubesi adı altında dört şube oluşturuldu. Iğdır Halkevi'nin hem bütçe, hem de faaliyet raporları CHP Genel Sekreterliği'ne Kars Halkevi aracılığıyla iletildi. Iğdır Halkevi bölgede belirlenen amaçlar doğrultusunda etkili olmaya çalışmıştır.

Anahtar Kelimeler: Iğdır, Halkevi, Kars, CHF.

---

* 05-07 Kasım 2015 tarihlerinde Iğdır Üniversitesi'nce düzenlenen Uluslararası "Kültür ve Tarih Bağlamında Iğdır" Sempozyumu'nda bildiri olarak sunulmuştur.

** Yrd.Doç.Dr., Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Öğretim Üyesi, asuman@atauni.edu.tr.

ABSTRACT

One of the main progress plans in the republic period was the opening of community centres. Imminent precautions were taken to increase the lifestandards of citizens to the level of modern civilisations or even higher and to accelerate the development and spread of national unity. Community centres were one of them. Community centres were opened in the districts of Kars. Community centre in Iğdır consisted of four branches: “*Spor, Köycülük, Sosyal yardım, Kütüphane ve Neşriyat*”. Both the budget and activity reports of the community centre in Iğdır were transferred to the general secreteriat of CHP through the community centre in Kars. Community centre in Iğdır tried to be affective in the region in accordance with the aims determined.

Key Words: Iğdır, Community, Kars, CHF.

GİRİŞ

Cumhuriyetin ilanından sonra büyük bir kalkınma hareketine başlanmıştır. Ülkenin her köşesinin tarihini, coğrafyasını, etnografya ve folklorunu tanıtmak amacıyla kurulan halkevleri cumhuriyet döneminin en önemli hareketlerinden biri olmuştur. Milleti yaşayış seviyesini çağdaş milletler seviyesine çıkarmak, hatta bu seviyenin üzerinde olmak, ulusal birliğin gelişmesini ve yayılmasını hızlandırmak için acil önlemler alınmıştır. Osmanlı devlet yönetiminden yeni çıkmış halkın eski alışkanlıklarından birden kurtularak yeni kurulan Cumhuriyet rejiminin ilkelerine ayak uydurması kolay değildi. Eskiyle birlikte yeni değerler ve kurumlar da toplum yaşamı içinde yer aldığından bu ikili yapıyı gidermeye çalışarak halka çağdaş uygarlık anlayışı kazandırmak ve Atatürk İlkeleri etrafında bütünleştirmek için halkevleri açılmıştır¹.

Atatürk İnkılâplarının öngörmüş olduğu toplumsal dönüşümde kültürel planda fonksiyonel bir görev yüklenen halkevleri, bu tarihsel projeyi ancak organları aracılığıyla gerçekleştirmeye çalışmıştır. Şubelerin adlarından anlaşılacağı üzere halkevleri faaliyetleri iki grupta toplanmıştır. Yetişkin eğitimi ile sosyal dönüşümü öngören şubeler ve sanatsal, kültürel canlanmaya katkı yapması düşünülen şubelerdir. Ancak hepsinin ortak paydası inkılâbın ilkeleri ekseninde toplumsal dönüşüme ivme kazandırmaktır. Bu amaçla kurulan şubeler içerisinde Dil-Edebiyat Şubesi'nin öncelikli amacı, İnkılâbın ve Cumhuriyetin ilkelerinin kökleşmesine, yayılmasına ve benimsenmesine yardımcı olmaktır. Başka bir deyişle devrimin veya Cumhuriyet Halk Fırkası'nın (CHF) fikirlerini geliştirerek halka öğretmek ve böylece rejimin geleceğini sağlamlaştırmak için partinin bir yan kolu olarak aynı amaca yönelik faaliyette bulunmuşlardır.²

Buldukları yörenin sorunlarını da çözmeyi amaçlayan halkevleri çalışmaları, inkılâbın getirdiği ihtiyaçları karşılamaya uygun olduğu gibi, halkla kaynaşan, yaptıkları çalışmalarla halka rehberlik eden, özgüven aşıl原因an, maddi ve manevi değerleri ortaya çıkararak bilinçlenmelerini sağlayan kurumlar haline gelmiştir. 1940 yılından itibaren halkevlerinin yanında halkodaları da kurulmaya başlanmıştır. Halkevleri ve halkodalarının en önemli özelliklerinden biri de halkın külfetsizce toplanacağı bir toplantı yeri olmasıdır. İnkılâp fikirlerinin yayılmasına, halk tarafından benimsenmesine çalışılan

---

¹ **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, (Yayına Hazırlayan: Durmuş Yalçın, Yaşar Akbıyık ve diğerleri), II, Ankara, 2010, s.189-215

² **C.H.P Halkevleri Öğreneği**, Ankara 1935 s.281

halkevleri ve halkodaları inkılâpçı bir görüş ve düşünüşün eseridir. Aydınla halk arasındaki ayrılığı kaldıran bu oluşumun kapıları herkese açıktır³.

Halkevlerinde; Dil-Edebiyat, Güzel Sanatlar, Temsil, Spor, Sosyal Yardım, Halk Dershaneleri ve Kurslar, Kitaplık-Yayım, Köycülük, Tarih ve Müze Kolu etkinlikleri sürdürülmüştür. Bu kolların çalışabilmesi için o kola en az 25 üyenin yazılmış olması gereklidir. Bir halkevinin açılması için de en az üç kolu idare edebilecek üyenin bulunması şarttır. Yine halkevlerinin en az bir toplantı salonu ile bir okuma odası ve güzel sanatlar çalışmalarına ayrılan bir yeri olmalıdır.⁴

Halkevlerinde çalışanlar hiçbir menfaat beklemeden gönüllülük esasına göre çalışmışlardır. Aslında mahalli imkân ve gayretlere dayanan birer kurum olmakla beraber halkevleri, merkezden de desteklenip yardım almıştır. Halkevleri çalışmaları üzerinde para ve idareden çok eleman önemli unsurdur. Dolayısıyla halkevleri çalışmaları zaman zaman değişiklik göstermiştir. Çalışmalar her zaman aynı derecede ve hızda olmamıştır. Elde edilen başarılar da “*derece derece*”dir. Çok iyi çalışanlar ve büyük başarı elde edenler olduğu gibi, daha az gelişme gösterenler de vardır. Hiçbiri diğerine tamamen benzemez. Buldukları bölge, nüfus, coğrafi şartlar nedeniyle hepsinin ayrı bir özelliği olmuştur⁵.

Halkevlerinin sayıları çoğaldıkça çalışma konuları da genişlemiştir. Bu nedenle mali olanaklar yetersiz kalmıştır. Çok Partili Hayata geçilmesiyle birlikte ülke genelinde değişikliklerle ve Demokrat Parti'nin tutumu da halkevlerini olumsuz yönde etkilemiştir. Nitekim 1951'de kapatılmıştır.⁶

Ülkenin her köşesinin tarihini, coğrafyasını, etnografya ve folklorunu tanıtmak amacıyla 1932'de CHF'nin kültür kolları olarak kurulan bu halkevlerinden biri de Iğdır Halkevidir. Kars'ta 24 Şubat 1933'te açılan halkevi sadece şehir merkezindeki faaliyetleriyle sınırlı kalmayarak bu etkinliklerini ilçe ve köylerinde yürütürken Kars'a bağlı olarak açılan Iğdır Halkevi'nin Spor Şubesi, Köycülük Şubesi, Kütüphane ve Neşriyat Şubesi, Sosyal Yardım Şubesi adı altında şubeleri oluşturulmuştur. Halkevleri

---

³ Şerafettin Turan, **Mustafa Kemal Atatürk**, Ankara, 2004, s.577-585.

⁴ **C.H.P Halkevleri Öğreneği**, Ankara 1935 s.5; 1932 tarihli “*Halkevleri Talimatnamesi*” 1935 yılında Halkevleri Öğreneği olarak değiştirilmiştir; Cengiz Atlı, **Kars Halkevi ve Faaliyetleri**, Konya, 2013, s.30-31

⁵ **C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942**, Ankara, 1942, s.5-47

⁶ Faik Ahmet Barutçu, **Siyasi Anılar (1939-1954)**, İstanbul, 1977, s.477; Müslime Güneş, “*Adnan Menderes ve Halkevleri*”, **Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi**, XII/25, (2012-Güz) s.148-153

yönetim açısından doğrudan CHF Genel Sekreterliği'ne bağlı tüzel kişiliği olmayan kuruluşlar olarak düzenlendiğinden, Iğdır Halkevi'nin hem bütçe meselesi, hem de faaliyet raporlarının parti sekreteryasına iletilmesi Kars Halkevi aracılığıyla yürütülmüştür.⁷

A- IĞDIR HALKEVİ'NİN AÇILMASI

Iğdır Halkevi 23 Şubat 1934'de resmi olarak açılmıştır. Yapılan açılış törenine halk büyük ilgi göstermiştir. İstiklâl Marşı'nın okunmasını müteakip Halkevi Başkanı Ali Rıza Bey günün anlam ve önemini belirten bir konuşma yapmıştır. Konuşmasına Iğdır Halkevi'nin açılmasından dolayı duyduğu memnuniyeti *“Bugün açılmasını dört gözle beklediğimiz, halkevinin başlangıç gününün aziz hatırasını tes'it etmek için ruhlarımızdaki heyecan ve kalplerimizdeki büyük imanla buraya toplanmış bulunuyoruz. Kalplerinde ve dimağlarında memleket sevgisini mukaddes ve ilerü yürüten yüksek bir heyecan halinde duyanlar için toplanma ve çalışma yeri olarak Iğdır'ımıza layık görülerek aziz cumhuriyet ve değerli büyüklerimiz tarafından lütf edilen bu değerli kültür müessesemizi ilelebet yaşatmak ve yükseltmeyi kendimize en mukaddes borç bildiğimiz için bütün mevcudiyetimizle bu yuvanın şenlenmesine çalışacağız”* sözleriyle başlamıştır. Konuşmasına devam ederken Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Atatürk'e duyduğu minnet, derin saygı ve bağlılığını öncelikle dile getirerek; *“Hayatın her sahasında saadet ve şeref dolu kapuları yüzümüze açan, güneş gibi bize yol gösteren, ve bu günde şerefli yuvayı bizlere bahş etmek suretile kazamıza en büyük itimadı gösteren, inkılap ve istiklalimizin aziz lideri en büyüğümüz Gazi babamıza şükran ve minneti ve bu kürsüden onu hürmet ve muhabbetle anmayı kendime borç bilirim“* dedikten sonra Iğdır Halkevi'nin açılmasında emeği olan Kaymakam Nedim Bey ve Maarif memuru Mete Bey, öğretmen ve gençlere teşekkür etmiştir. CHF'nin prensiplerine bağlı olarak açılan bu halkevinin Iğdır gençlerinin milli ülkü mabedi olacağını vurgulamıştır.⁸

Ali Rıza Bey, Iğdır Halkevi'nin amaç ve görevlerini açıklamaya çalışmış ve *“kopmaz bağlar, bezmez ve yorulmaz yüksek ülkü ile bu kudsi eve bağlanan halkımız, en büyük fikri meşguliyet düğümlerini burada çözecektir. Buradan alacağınız ilhamlarla maddi ve manevi yollarınızı aydınlatacaksınız, burası yalnız bir fikri aşlamakla kalmayacak, size günlük şahsi meşguliyetlerinizde de yol gösterecektir.”* dedikten sonra Halkevinin, Atatürk inkılâplarına bağlı ve milliyetçi bir havanın sardığı bütün

⁷ Cengiz Atlı, **Kars'ta Siyasi Hayat**, Ankara, 2014, s.100-101

⁸ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490.01.12.62.1

vatandaşların samimi bir kardeşlik duygusu içinde çalışacağını, milli birlik ve beraberlikten uzak yaşanan geçmişin olumsuzlularını fazlasıyla yaşadıklarını, oysa birlik ve beraberliğin kırılmaz gücünü son on yılda zor denemelerle anladıklarını ve sonuçlarını; derinlere kök salan bir ağaca benzeterek bu sağlam ağacın açtığı güzel çiçekleri, verdiği tatlı yemişleri gördüğünü ve dünyaya gösterdiğini ifade etmiştir.

Iğdır Halkevi'nin en önemli görevlerinden biri olan Atatürk İnkılâplarının halk ve özellikle Türk gençliği tarafından anlaşılmasını ve yerleşmesini sağlamaya çalışacağını hatta yapılan inkılâpların daha da geliştirileceğini; *“İnkılabımız yaşamakta olan bir varlıktır, daha çok gürbüzleştirilmek ve daha çok boy atmak için her yaşayan varlık gibi nefes almak ve beslenmek ister, onu besleyeceğiz ve büyüteceğiz, onun bir soluğu için son nefesini vermeyen Türk, inkılâbın öz çocuğu değil ve olamaz. Bugün memleketin saadet dolu hür ve temiz havasını toplayarak, yetişen vatanperver ve milliyetçi Türk gençliğinin inkılabın bu ihtibarla olan manasını daha geniş ve hür bir görüşle anlayacağından şüphe yoktur.”* sözleriyle halkevinin amacını tekrarlayarak bu amacın gerçekleştirilmesi için canla başla çalışılacağını da belirtmiştir

Ali Rıza Bey, Iğdır Halkevi'nin Köycülük Şubesi, İçtimai Yardım Şubesi ve Temsil Şubesi olmak üzere üç şubesinin ki bu şubelerden en önemlisinin Köycülük şubesi olmak üzere açılacağını ve yine bu şubelerin ne gibi faaliyetlerde bulunacağını, sözlerine ekleyerek halkevinin çalışmalarında muvaffakiyetler dilemiş ve temennilerde bulunmuştur.⁹

Ali Rıza Bey'in konuşmasından sonra Kaza Kaymakamı Nedim Bey de bir konuşma yapmıştır. Sözlerine Mustafa Kemal kimdir? Sorusunu sorarak devam etmiş ve Türk Milleti hakkında verilen esaret ve ölüm kararına karşı çıkan, bir ulusun kurtarıcısı ve yeni bir devletin kurucusu olarak büyük bir tarihi görevi yerine getiren yüce bir kişi olduğunu, 1919'daki bunalımlı durumdan 1922'nin parlak zaferini çıkaran etkenlerin başında Türk Milletinin azim ve iradesini temsil eden büyük bir kumandan ve devlet adamı olduğunu belirterek sorusunun cevabını vermeye çalışmıştır. Konuya daha da açıklık getirmek için İstiklal mücadelesine kısaca değindikten sonra yaptığı inkılâpları sıralamıştır.

Kaymakam Nedim Bey'in büyük coşku ve heyecan içinde yaptığı konuşmasında ısrarla vurguladığı *“Türklük duygusu”* ve *“Türklük”* sözcüklerinin etnik temelli olmayıp

---

⁹ BCA, 490. 01. 12. 62. 1

kültürel temelli olduğu dikkat çekmektedir. Iğdır Gençliğine hitap etmesinden anlaşıldığı üzere Türklük; kültürel anlamda sürekli üretilmesi ve aktarılması gereken bir çaba olmalıdır düşüncesi içerisinde. Dahası Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş felsefesinden hareket ettiği ortadadır. Buna göre; İnsanların etnik kökenine bakılmaksızın herkes anayasal ve kültürel anlamda Türktür.¹⁰ *“Nitekim; Siz Iğdır'ın genç evlatları bu yuvaya Türküm diye koştuğunuzdan büyük Gazi'nin Onuncu Yıldönümündeki büyük nutkunda dediği gibi, ne mutlu size derim. Çünkü Türklüğünü duyan ve o heyecanla çarpınan ve o ülkeye koşan insanların burası yuvasıdır. Burası öyle bir yerdir ki burada herkes tek heyecan duyar ve tek ülkeye koşar ve o ülkü için canını esirgemez,, kutlu ve mutlu bir yuvadır. Burada şahıs yok, burada ülkü var, sen, ben yok burada hep var. Burada o, bu yok, burada büyük Gazi'nin büyük emri var, o da yurt heyecanıyla çalışanların, yuvası olan bu yerde tek bir ülkü ki o da Türklük, Türk harsıdır. İşte bu yuva Türklüğünü anlamayanlara bunu öğretecek, işte bu yuva Türk köylüsünün imdadına koşacak, işte bu yuva Türk benliğini, Türk dilini ve Türk Cumhuriyetini yaşatacak ve koruyacaktır“* sözleriyle Türklüğü yukarıda bahsi geçen manada kullandığı ve gençliğe benimsetmeye çalıştığı gibi, hâlâ inşa halinde olan bir milletin motivasyonunu sağlamaya gayret etmektedir.¹¹

Törenin devamında Iğdır Merkezde görev yapan Öğretmen Zeki Efendi tarafından Türk Askeri'nin kahramanlığını sembolleştiren bir gösteri sunulmuş, ayrıca Cumhuriyetin Onuncu Yıldönümü münasebetiyle hazırlanan *“İstiklâl Piyesi“* sahnelenmiştir. Zeki Efendi'nin hazırladığı gösteri, hem görsel hem de sanatsal açıdan oldukça dikkate değer bir gösteridir. O günlerin ruhunu yansıması açısından önemli olduğu için gösterinin arka planında okunan metin aşağıya alınmıştır:

“Güneşle arktan doğan dünyanın teşekkülündenberü, beşeriyetin gözlerini kamaştıran ulu bir neslin evladıyım. Dedem tarihi yaratmış ve yazmış, ben ise tarihi ve insanıyeti yaşattıyorum, istiklalimin hakiki manasını dünyaya ben öğretiyorum, geçmiş günler benimle teselli oluyor, gelecek günler benimle iftihar ediyor, ben temiz ve asıl medeniyet hocası, Türk kavminin cengevar oğlu Türk askeriyim. Kasırğa heyulalarına çelik göğsünü gererek tufanlar, volkanlar karşısında göz kırpmayan istiklali için

---

¹⁰ 1931 tarihli CHF programına göre milletin tanımı şöyledir: *“Millet, dil, kültür ve mefkûre (ülkü) birliği ile birbirine bağlı vatandaşların teşkil ettiği bir siyasi ve içtimai heyettir Türkiye Cumhuriyeti dahilinde Türk dili konuşan, Türk kültürü ile yetişen, Türk ülküsünü benimseyen her vatandaş, hangi din ve mezhepten olursa olsun Türktür.”*, (C.H.F Nizamnamesi ve Programı, Ankara, 1931 s.30)

¹¹ BCA, 490. 01. 12. 62. 1

şimşekler, yıldırımlar yağdıran sonsuz bir Türküm. Dünya semalarında ay yıldızile ebediyen dalgalanan ve bu anda gölgesi altında beni arşa yükseltmek isteyen bu bayrağım bana destanlar okuyor, Japon Denizinden Sibiryaya steplerinden Hint Denizi'nden geçerek Avrupa ve Afrika sonlarına kadar, üç kıtayı arşınlayan, şu haşmetli bayrağım gittikçe yükselen bir gururla ne güzel üzerime dalgalanıyor.

Ben onun dalgalandığı topraklara düşman ayağı basturmamak için vatan ve millet aşkile kanımın son damlasına kadar çarpıştım, Tuna ve Akdeniz kıyılarında, Asyanın göklere divar çeken dağlarında dört değil her cephede onu egmeden ve durdurmadan her an bir parça daha yükseltiltim.

Ona kötü niyetle bakan, gözleri kör uzanan elleri yok ettim. Onu geçmişte olduğu gibi gelecekte de dünya ufuklarında bir nur parçası gibi dalgalandırmak için döğüştim, çarpıştım, yaralandım,

Ey yüce Türk nesli!

Tarih seninle ilelebet iftihar etsin ki vatani ve milleti uğrunda kıvranmakla zevk alan, elini yarasının kanlarına sürüp ayyıldızlı bayrağını okşayarak ölen asker bir babanın oğlusun, oku ve düşün ki biraz evvel büyük savaşta al bayrağını alup Kafkasları aşan ana yurduna sonsuz, sağlık ve istiklal selamları yollayan, bir Mehmetçik, yine şan ve şerefile bayrağının altında gözlerini hayata yumuyor. Evet ben yaralıyım, sağalmayacak yerimden vurulmuşum, belki bikaç dakika sonra öleceğim, yok olacağım, fakat ne mutlu bana ki atalarımın kemikleriyle yan yana mukaddes bayrağımın altında yatacağım.

Ulu ve şanlı bayrağım.

Sen ceddimin al kanlarıyla boyanmış uçan ruhlarla ay yıldız şeklinde halelenerek yücelip bir ufuktan diğer ufuğa uzanan türk elinin dünyaya bedel topraklarını çevreliyorsun, arzın teşekkülündenberü bu ana kadar gelen beşer kitlesi tarihlere sığmayan ve her sahifasına altın yazılarla yazılan senin kudsiyetini azametini takdirden kendini alamıyor. Yüksel, yüksel semalara çık yıldızlarıda ayda güneşide şereflendir, taşıdığın, dünya Türklüğünün büyüklüğünü ve asilliğini onlara da oku.Deki, ben dünyanın harikalar azametler secaatler, hakiki büyük türkün batmaz güneşiyim. Benim dalgalanarak doğduğum semalarda ne gece karanlığı ne de bir dolu bulutu olamaz.

Ne büyük bir neslin evladıyım ki senin için doğdum, senin için ölüyorum. Ölüm ızdırabı bu anda kemiklerimi çatırdatırken gözlerim ebediyen sana kapanırken ant

ıçtığım, son emelim, işte bu son püşemdir.”. Gösteriden sonra açılış töreni akşam saat 18:00 de halkın coşkunu ve içten alkışları arasında sona ermiştir.¹²

B- İĞDIR HALKEVİ’NİN AÇILMASININ YANSIMALARI

CHF Genel Sekreterliği İğdir Halkevi’nin açılış töreni ile ilgili olarak yerinden bilgilendirilmiştir. Bunun üzerine CHF Genel Sekreterliği’nin Halkevi Başkanlığı ile Birinci Umum Müfettişliğe gönderdiği yazıda; *“Halkevinizin açılışını bildiren malumatı okuduk. Açılışta söylenen nutuklardan Halkevinin orada da muvaffakiyetle yürüyeceğini anlıyoruz. Halkevleri yurdun dört bucağında günden güne kuvvetlenen kültür müesseseleridir. Bu itibarla açılış nutuklarında söylenen esasların feyliyat sahasına çıkarılmasını diler, muvaffakiyetler temennisile gözlerinizden öperim.”*¹³ denilerek yapılan değerlendirmede; nutuklarda belirtilenlerin sözlerde kalmaması, faaliyete geçirilmesi dilek ve temennisinde bulunulmuştur.

Yine aynı makam tarafından CHF Kars Vilâyet İdare Heyeti Reisliğine 12 Mayıs 1934’de *“Kars Halkevi’nin daha ziyade gayret sarfetmesi için Halkevinde çalışan arkadaşların dikkatlerini çekdiğinizi bildiren yazınızı memnuniyetle okuduk. Sınır boyunda olan bu kasabamızda Türkçülük cereyanlarının kuvvetlendirilmesi çok zaruridir. Bu uğurda usanmadan çalışmak borcumuzdur.”*¹⁴ diye gönderilen yazıdan anlaşıldığı üzere; 1934 yılının şartları içerisinde İğdir’in gerek stratejik, gerekse coğrafi konumundan kaynaklanan zorluklara işaret edilmekte ve kurtuluş çaresi için milli bilincin güçlendirilmesi çözüm yolu olarak görülmekteydi. Nitekim İğdir Halkevi’nden beklenen temel görevlerden biri de bu idi. Genel Sekreterlik bu kararları CHF Kars Teşkilatı ile iş birliği içerisinde alıyordu.

C- KARS HALKEVİ’NİN SOVYET KONSOLOSLUĞU İLE İLİŞKİLERİ VE YAPILANMA SÜRECİ

Halkevi açıldıktan sonra hem kültürel, hem de sosyal etkinlikler düzenlenmeye başlandığı gibi kültürel bir kurum olmasına rağmen milli birlik ve beraberliği tehdit eden unsurlara karşı da duyarlılığını sergilemiştir. Özellikle Kars ve İğdir’in konumu Sovyetleri yakından ilgilendirmekteydi. Konsolosluk merkezinin Kars’ta olması öncelikli

---

¹² BCA, 490. 01.12. 62. 1

¹³ BCA, 490. 01. 957. 705. 1

¹⁴ BCA, 490. 01.12. 62. 1

olarak burayı etkilemekteydi. Halkevinin açılmış olması da iki taraf arasındaki ilişkilerde belirleyici bir unsur olacaktı. Bu nedenle Kars Halkevi Başkanı Eyüp Saygın'ın 19 Temmuz 1934'de Genel Sekreterliğe gönderdiği yazı oldukça önemlidir. Yazı şöyledir:

“Efendim;

Evimiz açıldıktan şimdiye kadar burada bulunan Savet Konsolosu, evimizi ziyarete gelmemiştir. Her nedense 17-7-934 de evimize gelmiştir. Ziyaret esnasında Halkevlerini bir kültür yuvası olarak tanıdıklarını ve evimizle daha sıkı temasta bulunacaklarını söyledi. Bilhassa Spor teşkiylâtımızla alâkadar olarak sporcularımızın Rusya'yı/Tiflis, Erivan/ziyaret etmelerini ve Rusların da mukabelede bulunmalarının muvafık olacağını beyan ettiler. Cevaben; İki dost ve komşu milletin birbirleriyle tanışmasının çok iyi bir hareket olduğunu söyledim. Ancak bu gibi mes'elelerin hallinin fırka umumî kâtipliğine ait bir keyfiyet olduğunu ilâve ettim.

Rusların bu çok zaman geçtikten sonra Halkevini ziyaret etmekteki maksatlarını bendeniz hususî bir maksat altında olduğunu gördüm. İlerde hasılolacak temaslarımızın neticesi arzedilecektir. 3/101 numaralı ve 29-6-933 tarihli tamiminiz göz önünde tutulmaktadır. Bu hususta daimî surette tetik bulunduğumuzu arzeylerim, saygılarımı sunarım efendim.”¹⁵

Kars Halkevi bölgede öncü bir niteliğe sahipti. Kuruluşundan itibaren çevrede yeni açılan halkevlerine de örnek olmuştur. Yukarıda ifade edilen Başkan Eyüp Saygın dönemine ait duyarlılık, daha sonraki başkanlardan Saim Altuğ döneminde de aynı hassasiyetle devam edecektir ve çalışmaları da kısa sürede takdir toplayacaktır. Buna paralel olarak Iğdır Halkevi de geçen bir yıllık süreçte ilerleme kaydedecektir.¹⁶ Fakat Saim Altuğ Erzurum Belediye Başkanlığı'na seçilince yerine Vilâyet İdare Heyeti üyelerinden Hüseyin Talınlı seçilmiştir.¹⁷Hüseyin Talınlı ise sadece Iğdır değil, diğer ilçelerdeki Halkevleri için her türlü katkıyı sunmaya hazırdır.

D- IĞDIR HALKEVİ'NİN FAALİYET RAPORLARI

1- 1935 Yılı Faaliyet Raporu

Elimizdeki arşiv belgelerine göre; 1 Ocak 1935'den 30 Aralık 1935'e kadar Iğdır Halkevi'nin kütüphanesinde okunan kitaplar ve okuyucuların meslekleri şöyle ifade

---

¹⁵ BCA, 490. 01. 12. 62. 1

¹⁶ BCA, 490. 01. 12. 62.1

¹⁷ BCA, 490. 01. 12. 62.1

edilmiştir: Edebiyat: 65; Tarih: 15; Coğrafya: 6; Felsefe: 11; Tabii İlimler: 16; Dil: 35; Ar: 35; Diğer kitaplar: 23; Gazete ve Mecmua: 383;

İğdır Halkevi'nin Kitap Sarayı'nda toplam olarak 395 kitap bulunmaktadır. Bunları okuyanların meslek ve sayıları ise şöyledir: Talebe: 28; İşyar: 37; Öğretmen: 8; Subay: 9; Çiftçi: 43; İşçi: 150; Serbest Meslek: 350; Toplam rakam 625'e tekabül etmektedir.¹⁸

30 Aralık 1935'deki bir diğer belgede ise kurulan şubeler ile başkan ve üyelerinin isimleri yer almaktadır. Gösterit, Spor, Sosyal Yardım, Köycüler Şubeleri bulunmaktadır. Gösterit Komitesinin Başkanı Abbas Akçay'dır. Üyeleri: Abbas Çetin, Hüseyin Cahit; Spor Komitesinin Başkanı: Esat Çetinkaya; Üyeleri: Mahmut Cengiz, Zeki Küçüksay, Abbas Yücel, Hüseyin Karaçay'dır. Sosyal Yardım Komitesinin Başkanı: İbrahim Aras'dır. Timur Necip, Naki Odoğlu üyeleridir. Köycüler Komitesinin Başkanı: Abdullah Ekinci; üyeleri ise Kerim Zengi, Beyler Aydın, Hüseyin Sökmez'dir.¹⁹

Halkevinin üyeleri ise ilgili belgede meslek ve cinsiyetlerine göre ayrılmıştır. Buna göre; Öğretmen: 5; Tecimen: 88; İşçi: 119; Çiftçi: 437'dir. Toplam rakam 649'a tekabül etmektedir. Bunların 30'u bayan, 619'u baydır.

Yine 10 Ocak 1935'den 30 Aralık 1935'e kadar İğdır Halkevi'ne bağlı şubelerde yapılan toplantı sayısı şöyledir: Gösterit Şubesi: 3; Spor Şubesi: 17; Sosyal Yardım Şubesi: 4; Köycüler Şubesi: 5; toplantı yapmıştır. Bu şubelerin toplantılarına katılanların toplamı 461'dir.²⁰

2- 1936 Yılı Faaliyet Raporu

Genel Sekreterliğe 10 Temmuz 1936'da gönderilen ilk altı aylık faaliyet raporunda öncelik yine okunan kitaplara ayrılmıştır. Buna göre; Edebiyat: 34; Tarih: 7; Coğrafya: 3; Felsefe: 5; Müsbet Tabii İlimler: 12; Dil: 15; Sosyal İlimler: 16; Ar: 19; diğer kitaplar: 28; Gazete ve Mecmualar: 160'dır. Toplam rakam 269'a karşılık gelmektedir. Bir önceki dönemde olduğu gibi okuyucuların mesleklerine göre ayrımı şöyledir: Öğrenci: 38; İşyar: 6; Öğretmen: 4; Subay: 2; Çiftçi: 15; İşçi: 24; Serbest meslek:

---

¹⁸ BCA, 490. 01. 12. 62. 1

¹⁹ BCA, 490. 01. 12. 62. 1

²⁰ BCA, 490. 01. 12. 62. 1

30'dur. Toplam rakam 119'dur. İğdır Halkevi Kitap Sarayı'nda bu ilk altı aylık dönemde 495 kitap bulunmaktadır.²¹

Diğer dönemle karşılaştırıldığında Halkevi şubelerinin sayısında herhangi bir farklılık görülmemektedir. Halkevine kayıtlı üyelerin sayısı ise şöyledir: Doktor: 1; Öğretmen: 5; Tecimen: 86; İşçi: 120; Çiftçi: 437'dir. Bayan üye sayısı 30, bay üye sayısı 649'dur.²² Toplam 679'dur. Bir önceki dönemden farklı olarak tecimen ve işçi üye sayısında artış olmuştur.

Bir diğer farklılık da ise komite başkanlarının kimliklerinin ve mesleklerinin açık bir dille ifade edilmiş olmasıdır. Gösterit Komitesi Başkanı Abbas Akçay, saatçi; Üyeleri: Hüseyin Cahit, köy kâtibi; Hamit Dönmez, tahsildar; Fettah Şekerci, esnafdır. Spor Komitesi Başkanı Fahri Ekemen, su ve fen memuru; Üyeleri: Haydar Yüksel, tüccar; Mahmut Yeşilyurt, tüccar; Abbas Yücel, esnaf; Reşit Sönmez, terzi'dir. Köycülük Komitesi Başkanı: Beyler Aydın, tüccar; Kerem Zengi, gazinocu; Fehmi Bey, öğretmen'dir.²³ Sosyal Yardım Komitesi Başkanı İbrahim Aran, tüccar; Üyeleri: Timur Necili, Naki Odoğlu'dur.

1936 yılının ilk altı aylık döneminde Gösterit, Spor, Sosyal Yardım ve Köycülük Şubeleri 33 toplantı yapmıştır. Katılımcıların sayısı ise 473'dür. Yine aynı belgede farklı bir kolondaki toplantı sayısı 56, katılanların sayısı 1986 olarak ifade edilmiştir. İkinci kolon nazarı dikkate alındığında sayısal bir artış gözlenmiştir. Gösterit Şubesi bu dönemde "*Hisse-i Şayia*", "*Akın*", "*Beyaz Kahraman*" adı altında üç oyun sergilemiştir. Düzenlenen konferans sayısı ise 18, katılımcı sayısı ise 1450'dir.²⁴

1936 yılının ikinci altı aylık faaliyet raporunda okunan kitap, gazete, ve mecmua sayısı 315'dir Bu bir önceki altı aylık dönemdeki sayıdan fazladır. Okuyucuların mesleklerine göre sınıflandırılmasında sayı 115 rakamına ulaşmaktadır. Öğrenci, öğretmen, çiftçi okuyucu sayısında azalma olmuştur.²⁵

Bu dönemde kurulan yeni bir şube bulunmamaktadır. Mesleklerine göre üyelerin dağılımına baktığımız zaman 5 öğretmen, 88 tüccar, 120 işçi, 419 çiftçi bulunmaktadır. Cinsiyete göre de 30 bayan, 632 bay üye vardır. Toplam rakam 662'dir.

---

²¹ BCA, 490. 01. 988. 825. 1

²² BCA, 490. 01. 988. 825. 1

²³ BCA, 490. 01. 988. 825. 1

²⁴ BCA, 490. 01. 988. 825. 1

²⁵ BCA, 490. 01. 988. 825.1

Gösterit Komitesi Başkanı Abbas Akçay, saatçidir. Üyeler bir önceki üyelerdir. Aynı durum Spor ve Sosyal Yardım Komiteleri için de geçerlidir. Sadece Köycüler Komitesinde yer değişikliği söz konusudur. Köycüler Komitesi Başkanı Kerem Zengi, tüccar; Üyeleri ise Beyler Aydın ile Fehmi öğretmendir.²⁶

Yapılan komite toplantı sayısı 47, katılımcı sayısı ise 281'dir. Buna göre katılımcı sayısında azalma görülmüştür. Şube toplantılarında sayı 61; katılımcı sayısı 3434'dür. Bir önceki altı aylık dönemle karşılaştırıldığında katılımcı sayısında "trajik" bir yükselme olmuştur. Gösterit Şubesi "Kozanoğlu", "İkizler" adında iki oyun sergilemiştir. Konser düzenlenmemiştir. Üç defa balo, iki kere çaylı dans, iki de nikâh ve nişan töreni tertip edilmiştir. Yine bu anlamda iki defa gezi ve beş bayram kutlaması yapılmıştır. Altı aylık bütün faaliyetlerin toplam katılımcı sayısı ise 6742'dir. Etkinlik sayısı da 131 olarak verilmiştir.²⁷

3- 1937 Yılı Faaliyet Raporu

1937 yılının ilk altı aylık faaliyet raporunda Kitap Sarayı Kolu henüz teşkil etmediğinden istatistik tutulmadığı ifade edilmektedir. Ayrıca Kitap Sarayı'ndaki kitapların sayısı 794 olarak belirtilmiş fakat tasnif edilmediğine dair not düşülmüştür.²⁸Oysa 1935 ve 1936 yıllarına ait istatistikler bulunmaktadır. Bu durumda bir önceki istatistiklerin sağlıklı olup olmadığı aklı gelmektedir. Ya da Halkevi Başkanlığı yeni bir yapılanmaya giderek mevcut kitaplara yönelik yeni bir planlama yapmış olabileceği düşüncesi söz konusudur.

Anlaşıldığı üzere Iğdır Halkevi Başkanlığı ikinci altı aylık faaliyet raporunda bu eksikliği gidermeye çalışmıştır. Nitekim kitaplar konularına göre tasnif edilmiş ve toplam sayı 470 olarak bildirilmiştir. Okuyucuların meslekleri ise şöyledir: Öğrenci: 26; Öğrenci: 7; Öğretmen: 6; İşyar: 7; Serbest meslek: 20; toplam sayı 59'dur.²⁹

İlk altı aylık dönemde yine dört şube üzerinden faaliyetler yürütülmektedir. Bunlar: Gösterit, Spor, Sosyal Yardım ve Köycüler Şubeleridir. Üyelerin nitelikleri mesleki nitelikleri dikkate alındığında avukat ve doktor üyenin olmadığı, diğer şubelerde çiftçi, işçi ve tüccar sayısının çokluğu görülmektedir. Toplamda 4 öğretmen, 27 tüccar, 88 işçi, 475 çiftçi ve 1 kişi de güzel sanatlarla uğraşan üyedir. Cinsiyete göre; 26 bayan,

---

²⁶ BCA, 490. 01. 988. 825. 1

²⁷ BCA, 490. 01. 988. 825.1

²⁸ BCA, 490. 01. 988. 825. 1

²⁹ BCA, 490. 01. 988. 825.1

677 bay, toplamda 703'dür. Komite başkanlıklarında değişiklik olmuştur. Gösterit Komitesi Başkanı, Kerim Aran, öğretmen; Üyeleri ise Öğretmen Sabri Bey ile Saatçı Abbas Akçaylı'dır. Spor Komitesi Başkanı, Rüstem Emircan, Ziraatçi; Üyeleri: Haydar Bey, Naci Güneş, tüccar; Fahri Ekemen, su ve fen memuru; Ali Mutlu, Ziraat Bankası çalışanı; Sosyal Yardım Komitesi Başkanı, Hilmi Engin, baytar; Cevdet Evgin, tüccar; Teymur Necili, tüccar, Bekir Odoğlu, tüccar; Köycüler Komitesi Başkanı, Arif Aytaç, Emniyet mensubu; Üyeleri: İbrahim Okan, Aziz Çiftlik, tüccar; Abdürrezzak Güneş, tüccar; Ali Alkozak, tüccardır.³⁰

İlk altı ay süresince Spor Kolu 4 resmi futbol maçı, 3 voleybol karşılaşması düzenlemiştir. Yine aynı branşlarda çok sayıda antreman yapılmıştır. Bu sayı futbol için 48, voleybol için de 96'dır. Bunun dışında tenis sahası için bütçe oluşturulmaya çalışılmış ve bisiklet turları düzenlenmiştir. Sosyal Yardım Kolu ise Iğdır'da yardıma muhtaç 15 çocuğu ve 6 aileyi yedirmiş ve giydirmiştir. Köylere sıtma hastalığı için kinin dağıtımında bulunmuştur. Köycülük Kolu her ay düzenli olarak köylere gitmiş ve köylünün sorunlarını dinleyerek paylaşmaya çalışmıştır. Bundan başka "*Türkçülük hakkında görüşmeler ve konuşmalar*" yapmıştır. Gösterit Kolu 30 Temmuz'a kadar 3 kere gösteri düzenlemiştir.³¹

1937 Yılı'nın ikinci altı aylık döneminde yeni bir şube açılmıştır. Kitap Sarayı ve Yayım Şubesi olan bu şubenin üye sayısı incelendiğinde bir önceki dönemde olduğu gibi Avukat ve doktor üyenin olmadığı görülmektedir. Yeni açılan şubeye 9, toplam olarak 22 öğretmen kayıtlıdır. Tüccar sayısı 61, işçi sayısı 66 ve 467'de çiftçi üye bulunmaktadır. Cinsiyete göre; 26 bayan, 646 bay, toplamda 672 üye vardır.

Komite başkanlıkları ve üyeleri incelendiğinde diğer dönemlerde olduğu gibi değişiklikler göze çarpmaktadır. Dil, Tarih, Edebiyat Komitesi Başkanı: Kadri Sungur. Üyeleri de Şevket İçten, Kemal Urfa'dır. Spor Komitesi Başkanı, Haydar Yüksel; Üyeleri: Naci Güneş ve Ali Mutlu'dur. Diğer dönemlerden farklı olarak Gösterit Şubesi'nin ne üyesi, ne de komite başkanlığı vardır.³² Bu şubenin çalışamaz duruma gelmesinin nedeni muhtemelen oyun sahneleyecek kişilerin Iğdır'dan ayrılmış olmalarıdır. Çünkü o dönemde bu tür faaliyetlerle genellikle öğretmen veya memurlar ilgilenmekteydi. Sosyal Yardım Komitesi Başkanı, Hilmi Engin; Üyeleri ise Cevdet

---

³⁰ BCA, 490. 01. 988. 825. 1

³¹ BCA, 490. 01. 988. 825. 1

³² BCA, 490. 01. 988. 825. 1

Engin ve Teymur Necili'dir. Yeni açılan Kitap Sarayı ve Yardım Komitesi Başkanı, Hüseyin Aydemir'dir. Üyeleri; Mehmet Kom ve Sait Akalın'dır. Köycüler Şubesi'nin Başkanlığına yine Hüseyin Aydemir bakmaktadır. Üyeleri: Abdürrezzak Güneş ve İbrahim Cihangir'dir.³³

8 Mart 1937'de Iğdır Halkevi, Komite Başkanlarını ve üyelerini belirlemiştir. Başkan Rıza Yalçın olmuştur. Şubelerin adı altında komite başkanlıkları ve üyeleri şu isimlerden oluşmuştur: Köycüler Şubesi Komite Başkanı Mehmet Sait, öğretmen; Üyeleri: Adnan Tekin, Zakir Akalın; Temsil Şubesi Komite Başkanı, Abbas Akçaylı, saatçi; Üyeleri: Kerim Aşan, Sabri Fıra; Spor Şubesi Komite Başkanı, Muzaffer Ten, öğretmen; Üyeleri: Haydar Yüksel, Fehmi Öz'dür.³⁴

Halkevi Başkanı Rıza Yalçın eksik olan Sosyal Yardım Komitesine herhangi bir ismin yazılmamış olmasının nedenini şu gerekçeye bağlamaktaydı: Komite başkanlığına hükümet tabibini seçmek istemişlerdir ve üyelerin de aydın kişilerden oluşmasına gayret etmişlerdir. Bu kişilerin Iğdır'dan kısa bir süre için ayrılmış olmalarından dolayı seçilemediklerini, bir hafta sonra bu eksikliğin giderileceğini düşünmektedirler. Ayrıca Halkevine canlılık getirmek amacıyla listelerin tamamına yakını yenilediklerinden bahsetmiştir.³⁵ Kitap Sarayı ve Yayın Komitesinin durumuyla ilgili herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Belirtilmeyen bir diğer komite de Gösterit Komitesi'dir.

Yukarıda belirtilen eksiklikler 21 Nisan 1937'ye kadar tamamlanmış ve aynı tarihte CHF Genel Sekreterliğine gönderilmiştir. Iğdır Halkevi Yönetim Kurulu şubelere göre şu isimlerden oluşmuştur: Arif Aytaç, Köycülük; Türk Hava Kurumu Başkanı Kemal Atamer, Spor; Mal Müdürü Hilmi, Sosyal Yardım; baytar, Öğretmen Kerim Aşan, Gösterit.³⁶

Şube Komiteleri ise şu isimlerden oluşmaktadır: Köycülük Komitesi: Arif Aytaç, başkan; Üyeler: Aziz Çiflik, Ali Kazak, İbrahim Cihangir, Abdürrezzak; Spor Komitesi: Kemal Atamer Başkan; Üyeler: Haydar Yüksel, Ali, Fahri, Naci Güneş; Sosyal Yardım Komitesi: Hilmi Başkan; Üyeler: Süreyya Kakıcı, Bekir Odoğlu. Temur Necili, Cevdet Evgin; Gösterit Komitesi: Abbas Akçay başkan; Üyeler: Sabri, Kerim Aşan.³⁷

---

³³ BCA, 490. 01. 988. 825. 1

³⁴ BCA, 490. 01. 988. 825. 1

³⁵ BCA, 490. 01. 988. 825. 1

³⁶ BCA, 490. 01. 988. 825. 1

³⁷ BCA, 490. 01. 988. 825. 1

4- 1938 Yılı Faaliyet Raporu

10 Ocak'tan 30 Haziran 1938'e kadar Iğdır Halkevi'nin çalışma raporu değerlendirildiğinde; 652 kişilik üyeye sahip olduğu anlaşılmıştır. Üye sayısı belirtilen şubeler: Dil Tarih Edebiyat Şubesi, Spor Şubesi, Kitap Sarayı ve Yayıncılık Şubesi, Köycülük Şubesidir. Köycülük Şubesi en fazla üye sayısına sahiptir. Dil Tarih Edebiyat Şubesi Başkanı, Kadri Süngün; Üyeleri: Şevket İçten, öğretmen; Gösterit Şubesinin Başkanı, Kerim Aşan, öğretmen; Üyeleri: Abbas Akçay; Spor Şubesinin Başkanı, Kemal Urfa, fen memuru; Üyeleri: Naci Güneş, tüccar, Ali Mutlu, bankacı, Fahri Ekemen, fen memurudur. Sosyal Yardım Şubesi Başkanı, Hilmi Ergir, baytar; Üyeleri: Cevdet Evgin, tüccar; Kitap Sarayı ve Yayın Şubesi Başkanı, Mehmet Kan; Üyesi: Sait Akalın, öğretmen; Köycülük Şubesi Başkanı, Şevki Güner; Üyeleri: Abdürrezzak Güneş, tüccar, Aziz Çiflik, tüccar ve İbrahim Cihangir'dir.³⁸ Halkevi Yönetim Kurulu Başkanı, Hüseyin Saydam; Üyeleri: Hilmi Ergir, Mehmet Kan, Şevki Güner, Kadri Süngün, Kerim Aşan ve Kemal Urfa'dır.³⁹

1938 yılının ilk altı aylık döneminde Yönetim Kurulu 27 toplantı yapmıştır. Diğer şube komiteleri de 20'yi aşkın toplantı düzenlemiştir. Halkevinin bütçesi 1350 liradır. Fakat Halkevinin alansal problemleri vardı. Bunların dışında Halkevi "*Ulus Okulu*" adında bir kurs düzenlemiştir. 130 kursiyeri olan okulda 80'i sınavlarda başarılı olmuştur. Kursiyerlerin yaz aralığı incelendiğinde; 12-16 yaşında olanlar: 27; 17-25 yaşında olanlar: 69; 26-35 yaşında olanlar: 24; 35'den yukarı yaşta olanlar: 10 öğrencidir. Öğrencilerin tamamı erkektir. Kız öğrenci bulunmamaktadır. Dört öğretmen öğrencilere ders vermektedir. Halkevinin kütüphanesinde Ulus, Doğu, Karagöz, Yurt, Çığır, Uyanış, Akbaba, Yedi Gün, Ülkü, Taşan, Taşpınar, Uludağ gibi gazete ve dergiler bulunmaktadır.⁴⁰

Yukarıda da bahsedildiği üzere Halkevinin yıllık bütçesi 1350 lira idi. Bu da ancak zaruri ihtiyaçları karşılayabiliyordu. Dolayısıyla inşaat ve tamirat işlerine para ayırlamıyor ve Genel Sekreterlikten yardım talep ediliyordu. Bütün imkânsızlıklara rağmen altı aylık süreçte Dil Tarih Edebiyat Şubesi 22 komite toplantısı yapmış, tarihi konferanslar düzenlemiş, üç köy gezisi yaparak tarihi eserler incelenmiştir. Iğdır'a 17 km uzaklıktaki tarihi kervansaray tetkik edilmiştir. Gösterit Şubesi de 20 toplantı yapmış

³⁸ BCA, 490. 01. 988. 825.1

³⁹ BCA, 490. 01. 988. 825.1

⁴⁰ BCA, 490. 01. 988. 825.1

fakat kadın üyesi olmadığından bu konseptte piyes metnine ulaşılammış ve faaliyet gösterememiştir. Spor Şubesi 23 toplantı yapmış ve spor müsabakaları düzenlemiştir. Sosyal Yardım Şubesi yardıma muhtaç öğrencilere katkıda bulunmuş ve göçmen çocuklarına defter ve kalem dağıtmıştır. Kitap Sarayı ve Yayın Şubesi mevcut kitapları numaralandırarak tasnif etmiştir.⁴¹

Halkevi Başkanı Hüseyin Saydam yine bu dönemde yapılan tarihi gezilerde fotoğraflar çekildiğini ve Karakoyunlulara ait olduğu iddia edilen koçbaşı mezar taşlarının tespit edildiğini kayıt altına almıştır. Çalışma yapılırken önceleri bu mezar taşlarının o güne ait olduğunu düşünmüş, fakat çevre köylerde yaptığı araştırmada bu tarz eserler yapabilecek taş ustalarının bulunmadığını öğrenince eserlerin eski döneme ait olduğu kanaatine varmış ve sonrasında Karakoyunlulara kadar tarihsel süreci indirmiştir.⁴²

1938 Yılıının ikinci altı ayı içinde çeşitli konferansların verilmesi, köy gezilerinin yapılması ve tarihi eser aranmasına devam edilmiştir. Gösterit Şubesi kadın üyesi sayısında ilerleme kaydederse temsiller düzenlemeyi planlamıştır. Şayet bu düşünülen plan gerçekleşirse yapılacak olan temsillerin devrimin ruhuna aykırı olmamasına dikkat edilecektir. Bunun dışında spor amaçlı geziler tertip edilecek, voleybol futbol müsabakaları düzenlenecek ve sportif faaliyetler kazalarda yaygınlaştırılacaktı. Yardım Şubesi de muhtaç ailelere yiyecek ve giyecek yardımına devam edecekti. Faaliyete yeni geçen Kitap Sarayı Şubesi ise okuyucu sayısını artırmaya çalışacaktı.⁴³

5- 1940'da İğdır Halkevi'nde Yönetim Değişikliği ve Kültürel Faaliyetlerde "Filmin" Öne Çıkarılması

İğdır Halkevi'nin 1939 yılına ait faaliyet raporu elimizde bulunmamaktadır. Sadece bu döneme ait İğdır Halkevi Başkanlığında bir görev değişimi yaşandığı anlaşılmaktadır. Hüseyin Saydam, tartışmalı bir süreçten sonra görevinden ayrılmak zorunda kalmış, bu durumda kendisi hakkında yapılan şikâyetler etkili olmuştur. Müfettiş takibatı sonrasında Hüseyin Saydam'ın Türkiye'yi terk ettiği anlaşılmış ve yerine yeni bir başkanın seçilmesi için çalışmalar başlatılmıştır.⁴⁴ Konu ile Üçüncü Umum Müfettişlik ilgilenmiş, İğdır Halkevi Başkanlığına Kağızmanlı tüccardan ve Belediye Meclisi Üyesi

---

⁴¹ BCA, 490. 01. 988. 825. 1

⁴² BCA, 490. 01. 988. 825. 1

⁴³ BCA, 490. 01. 988. 825. 1

⁴⁴ BCA, 490. 01. 988. 825. 1

Osman Ataman'ın atanması 16 Aralık 1939'da Genel Sekreterliğe teklif edilmiştir. CHP Genel Sekreterliği 2 Ocak 1940'da Osman Ataman'ı Halkevi Başkanlığına atamıştır.⁴⁵

CHP Genel Sekreterliğinin 26 Şubat 1940'da Üçüncü Umum Müfettişliğe gönderdiği yazıda CHP Kars Vilâyet İdare Heyeti'ne Rıza isiminde bir kişiyi Halkevi Başkanlığına tayin ettiğini, aynı Halkevi üyelerinden bildirilmiştir. Bu dönemde Iğdır'da CHP Parti Teşkilatı kurulamamıştı. Bu nedenle İl İdare Heyeti tarafından yapılan bu tayin geçersizdi. Gerekli açıklamanın yapılması Üçüncü Umum Müfettişliğinden istenilmiştir.⁴⁶ CHP Çoruh Bölgesi Müfettişi Cemal Karamuğla 9 Temmuz 1934'da kendi yetki alanında sadece iki ilçede parti teşkilatının olmadığını bildirmiştir. Bu, Tuzluca ve Iğdır'dır. Iğdır'da Halkevi olduğu için gençler, bir parti teşkilatının vücuda getirilmesine azami gayret gösteriyorlardı. Cemal Karamuğla'ya göre Iğdır'a yapılacak en büyük hizmet parti örgütünün oluşturulmasıydı.⁴⁷

Bütün bu gelişmelere rağmen Iğdır Halkevi sosyal ve kültürel faaliyetlerine devam etmektedir. Bu faaliyetlerden birisi de film gösterileridir. 12 Temmuz 1940'da; *"Cumhuriyet Bayramı 1939, Cumhurreisi İsmet İnönü'nün Marmara Gezisi Ve Baraj Açılışı"* filmlerinin Halka gösterilmesi istenilmiştir. CHP'nin halkı bilgilendirme metotlarından biri de haber amaçlı filmlerin gösterimidir. Bu amaçla *"Donanmamızın Malta Seyahati"* ve *"Türk Gençliğinin Havacılık Hamleleri"* filmlerinin de gösterilmesi istenmiştir. Sadece Kars ve çevresinde değil Karaköse Halkevinde de bu filmler gösterilmiştir. ⁴⁸ Ayrıca 30 Ocak 1941'de Kars Halkevine gönderilen yazıda; *"1939 Trakya Manevraları "* , *"Yeni Türkiye"* filmlerinin gösterilmesi istenmiştir. Yine bu anlamda *"1940 Cumhuriyet Bayramı"* , *"Sivas Atölyesinin teftişi"* , *"Milli Şef Kış Yolculuğunda"* , *"Atatürk'ün Doğu Seyahati"* , *"Ankara-Diyarbakır Hattının Açılışı"* ve *"Ankara Garınının Açılışı"* filmlerinin Kars Halkevine gönderildiği ve Iğdır dahil olmak üzere diğer halkevlerinde de gösterimi istenilmiştir. Bu tür yazışmalar 1941 yılı içinde de devam etmiştir.⁴⁹

Bütün bu çalışmalar II. Dünya Savaşı'nın gölgesinde cereyan etmektedir. Dolayısıyla Halkevi çalışmaları da önceki yıllara nazaran sekteye uğramıştır. Yaşanan olumsuzluklara rağmen Vilâyet Merkezinde ki Halkevi, komite faaliyetlerini yürütmeye

---

⁴⁵ BCA, 490. 01. 988. 825. 1

⁴⁶ BCA, 490. 01. 988. 825. 1

⁴⁷ BCA, 490. 01. 988. 825. 1

⁴⁸ BCA, 490. 01. 988. 825. 1

⁴⁹ BCA, 490. 01. 988. 825. 1

çalışmıştır.⁵⁰ Iğdır Halkevi'nin faaliyetleri hakkında ise 1941 yılının sonuna doğru bir bilgi bulunmamaktadır.

6- Kars ve Çevresindeki Halkevlerinin Son Durumu

II. Dünya Savaşı'nın başlangıcında savaşın Avrupa'da alacağı durumun ne olacağı tam olarak bilinemediğinden bütün olumsuzluklara rağmen az da olsa Halkevleri kuruluş amaçları doğrultusunda faaliyet göstermeye çalışmışlardır. Özellikle sınır bölgesinde bulunan Kars ve Iğdır gibi yerler, savaşın zorluğunu daha derinden hissetmiştir. Geçen zaman içerisinde yurt çapında ki asker alımları burayı da etkilemiştir. Halkevleri bünyesinde çalışan birçok kişi silah altına alınmıştır. Bunların arasında Ardahan'da olduğu gibi Halkevi başkanları da vardı. Hatta yerlerine önerdikleri mesai arkadaşları bile bu görevden sakınıyorlardı. Anlaşılacağı üzere II. Dünya Savaşı Halkevi idarelerinde boşluk yaratmıştır.⁵¹

1944 Yılı ile birlikte II. Dünya Savaşı'nın sonucu da yavaş yavaş belli olamaya başlamıştır. CHP, ülkeyi idare eden siyasi iradeyi temsil ettiğinden; onun varlığı Halkevlerinin de faaliyeti anlamına geliyordu. Bu Süreçte faaliyetler yavaşlaşsa da kurum "*ayaktaydı*".

Iğdır Halkevinin komşusu olan Tuzluca Halkevi 23 Aralık 1943'de açılmıştır.⁵² Genel Sekreterlik Makamı 22 Mart 1944'de kurucularını kutlamıştır.⁵³ Tuzluca Halkevinin Başkanı Nuri Hazaroğlu'dur.⁵⁴ Halkevi 28 Şubat 1944'de Genel Kurul Toplantısını yapmıştır. Sosyal yardım, kütüphane ve yayın, köycülük kollarının açılmasına kara vermiştir. Sosyal Yardım Kolu Başkanlığına Tüccardan Behman Ayrım; Kütüphane ve Yayın Kolu Başkanlığına Başöğretmen Nevzat Altıntaş; Köycülük Kolu Başkanlığına ise Mütteahhit Reşat Arıel seçilmiştir. Fakat 1944'ün Sonbaharında Tuzluca Halkevi kadrosunda bazı değişikliklere gidilmiştir. Reşat Arıel'in yerine Mehmet Akman getirilmiştir. Bu arada Gösteri kolu yeni bir kol olarak faaliyete geçirilmiştir. Başkanlığına Mehmet Ali Çetinkaya getirilmiştir.⁵⁵

Dikkat edilirse yukarıdaki faaliyetlerden anlaşıldığı üzere 1944 de Kars'ın ilçelerinde Atatürk Devrimlerinin içselleştirildiğinin bir göstergesi olsa gerekti. Iğdır

---

⁵⁰ BCA, 490. 01. 988. 825. 1

⁵¹ BCA, 490. 01. 988. 825. 1

⁵² Cengiz Atlı, **Kars'ta Siyasi Hayat**, s.123

⁵³ BCA, 490. 01. 988. 825. 1

⁵⁴ BCA, 490. 01. 988. 825. 1

⁵⁵ BCA, 490. 01. 988. 825. 1

halkevi pek çok konuda ilerleme kaydetmiş ve çevresindeki ilçelere örnek olmuştur. Bunda Kars Halkevinin de etkisi yatsınamazdı.

Bir diğer olumlu gelişme de Arpaçay Halk odasıdır. Öğretmen Fevzi Dikici'nin 20 Şubat 1944'de Halk Odası Başkanlığına getirilmesi yapılan faaliyetlerin artmasını sağlamıştır. Yine bu anlamda Sarıkamış Halkevi Başkanlığında birer yıl arayla görev yapan Memduh Çalkavur (Ekim 1944)⁵⁶ ve Nevzat Erkek (Ekim 1945) Halkevine önemli katkıda bulunmuştur.⁵⁷ II. Dünya Savaşının bitmesiyle birlikte Halkevi faaliyetlerinin geleceği hakkında Kars ve çevresinde ki ilçelerde yaşayan üyeler ümitliydi. Tabii bu durum ülkenin diğer vilayetleri için bağlayıcı değildir. CHP'ye bağlı olan üyeler fedakârca faaliyet gösteriyorlardı. Kağızman Halkevi Başkanı Mustafa Öncül'ün 10 Eylül 1946'da CHP Genel Sekreterliğine gönderdiği yazı bunun bir örneğidir. Kendisi askerlik görevini yapmak üzere Halkevi başkanlığından ayrılmak zorundaydı. Yerine Tüccardan Miri Özcan'ı önermiştir. Kullandığı ifadeler sadece Kağızman'da değil Iğdır'da, Sarıkamış'ta, Arpaçay'da ve Kars'ta ki bir çok Halkevi gönüllüsünün hissiyatıdır: *"...Öz verili olduğu kadar hatta Halkevine o kadar kendisini bağlamıştır ki dükkanını gündüzün kapayarak, spor işlerini verimini artırmak üzere şahsi menfaatini kamu menfaatine feda ettiğini şahsen ve yakinen yerime gördüğüm Miri Özcan'ın vekil olarak kabul"* ettiğini CHP Genel Sekreterliğine bildirecekti.⁵⁸

Bütün bunlara rağmen Vilâyet Merkezinde lokomotif görevi yapan Kars Halkevinde 1948'in sonbaharında ekonomik sıkıntılar yaşanmaktaydı. Sorunların üstesinden gelinmesi için Genel Sekreterlikten 1948'de 1500 lira para gönderilmiştir. Bununla birlikte adı geçen örgüte bir de uyarıda bulunulmuştur. Halkevleri ve Halkodalarının ihtiyaç duydukları parayı yerinden karşılamaları istenilmiştir. Bundan sonrası için herhangi bir taahhütte bulunulmamıştır.⁵⁹ Kars'ın yaşadığı sorun ilçelerdeki Halkevlerinde de yoğun olarak hissedilmekteydi. Ülkenin ekonomisi kötüydü ve halkın yardım edecek gücü yoktu. Benzer bir yazı da Sarıkamış Halkevi tarafından 1949'da CHP Genel Sekreterliğine gönderilmiştir. Örnek olarak; 1949 ödeneğinin 900 Lira olduğu İdare memuru ve odacılara yılda 840 lira ücret ödendiği; altı ay süren kış müddetince 800 lira odun parasına ihtiyaç duydukları; Halkevinin bina kirasının 54 Lira olduğunu elektrik ve diğer masraflar için toplam 1574 lira harcadıklarını; kol faaliyetlerinden elde edilen

---

⁵⁶ BCA, 490. 01. 988. 825. 1

⁵⁷ BCA, 490. 01. 988. 825. 1

⁵⁸ BCA, 490. 01. 988. 825. 1

⁵⁹ BCA, 490. 01. 988. 825. 1

gelirin ise sadece kendi masraflarını karşıladığını bu nedenle yardımın şart olduğunu Sarıkamış Mehmet Bilgetürk tarafından bildirilmiştir.⁶⁰ Sarıkamış Halkevinde yaşanan sıkıntılar Iğdır'da da yaşanmaktadır. Bu dönemde maddi açıdan Halkevlerinin bir birinden farkı yoktur. Gerçi Genel Sekreterlik Sarı Kamış Halkevine 600 lira göndermişse de bu miktar sorunun çözümüne yeterli olamamıştır.

---

⁶⁰ BCA, 490. 01. 988. 825. 1

SONUÇ

Kars'a bağlı olarak açılan İğdir Halkevi, oluşturduğu Őubeleriyle halka çağdaş uygarlık anlayışı kazandırmak ve Atatürk İlkeleri etrafında bütünleştirmek amacıyla içinde bulunduğu imkânlar çerçevesinde faaliyetlerini sürdürmeye çalışmıştır. İğdir'in sosyal, kültürel yaşamının değişmesinde ve gelişmesinde önemli görevler üstlenen İğdir Halkevi'nin üyelerinde zaman içerisinde artışlar olduğu gibi üyelerinin toplumsal statüleri incelendiğinde daha çok çiftçi, tüccar ve öğretmenlerden oluşmuştur. Ancak diğer meslek gruplarından kişiler de üyeler arasında yer almıştır. İğdir Halkevi açıldıktan sonra Köycülük, Spor, Sosyal Yardım ve Gösterit Şubeleri oluşturulmuş daha sonraları da bu Şubelere Dil-Tarih-Edebiyat ve Kitap Sarayı ve Yayıncılık Şubeleri eklenmiştir.

İğdir Halkevi'nin faaliyet raporlarına göre; Köycülük Şubesi, köylere hizmet götürmek gayreti içinde bulunarak köylü ile kentli arasında karşılıklı sevgi dayanışma duygularını kuvvetlendirmek ve kaynaştırmayı sağlamaya çalışmıştır. Spor Şubesi, çalışmalarıyla düzenlediği spor etkinlikleri çerçevesinde sosyal hareketliliği sağlamak, spor dalları hakkında halkı bilgilendirmek, spor faaliyetlerine karşı ilgi ve sevgiyi yaratmak amacıyla olmuştur. Sosyal Yardım Şubesi faaliyetleriyle bölgesinde yaşayan yardıma muhtaç insanların gereksinimlerini karşılamaya çalışmıştır. Eğitim ve sağlık alanlarında yiyecek, giyecek ve ilaç yardımı gibi toplumda Őefkat ve yardım duygularını uyandıracak etkinliklerde bulunmuştur. Gösterit Şubesi, her ne kadar gösteriler düzenlemişse de özellikle kadınların katılmaması nedeniyle kadın ve erkeklerden oluşan bir tiyatro grubu oluşturamamıştır. Fakat film gösterileri düzenlemiştir. Sonradan oluşturulan Dil-Tarih-Edebiyat Şubesi, İğdir'in tarihsel geçmişini araştırmak için çalışmalar yapmış ve İğdir'da tarih araştırmalarına öncülük etmiştir. Kitap Sarayı ve Yayıncılık Şubesi ile de kütüphanecilik faaliyetlerini yürütme sorumluluğunu üstlenmiştir. Bölgenin konumu bakımından hassasiyetini göz önünde bulundurarak halkı Türkçülük konusunda bilinçlendirmeye gayret etmiştir.

İğdir Halkevi, halkevlerinin yapısının özünü teşkil eden vatandaşa öğretme, okutma yolu olarak yine halkevlerinin programına göre açılan kurslar düzenlemiş ve bu kurslar öğretmenler tarafından verilmiştir. Ancak kursiyerler erkeklerdir. Kadınlar ilgisiz kalarak katılmamışlardır.

KAYNAKÇA

A-ARŞİV

- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

B- TÜZÜK, YÖNETMELİK ve RESMİ YAYINLAR

- C.H.P Halkevleri Öğreneği, Ankara 1935.
- C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, Ankara, 1942.
- C.H.F Nizamnamesi ve Programı, Ankara 1931.

C-KİTAPLAR

- ATLI, Cengiz, **Kars'ta Siyasi Hayat**, Ankara, 2014.
- ATLI, Cengiz, **Kars Halkevi ve Faâliyetleri**, Karatay/Konya, 2013.
- Barutçu, Faik Ahmet, **Siyasi Anılar (1939-1954)**, İstanbul, 1977.
- Turan, Şerafettin, **Mustafa Kemal Atatürk**, Ankara, 2004.
- **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, (Yayına Hazırlayan: Durmuş Yalçın, Yaşar Akbıyık ve diğerleri), II, Ankara, 2010.

D-MAKALE

- Güneş, Müslime, “*Adnan Menderes ve Halkevleri*”, **Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi**, XII/25, (2012-Güz) s.141-155.